

تحلیل عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در ساختار کالبدی محلات حاشیه‌نشین شهر یزد

اکبر ذوالفقاری*

استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام‌نور

(دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۱۹ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۲۱)

Analysis of Effective Factors on Social Harms in the Physical Structure of Suburban Neighborhoods of Yazd

Akbar Zolfaghari*

Assistant Professor, Department of Political Sciences-Development, Payame Noor University

(Received: 08/Jun/2019)

Accepted: 11/Sep/2020)

Abstract

Today, social harms are an important and growing issue in many countries around the world. Many researchers believe that disorders, anomalies, unemployment, addiction, poverty, suicide and divorce are among the social ills that originate from individual, psychological, environmental and social factors. The spread of social ills and the increasing vulnerability of societies have imposed enormous costs on governments. therefore; Policymakers, executives, managers, stakeholders as well as researchers are concerned about prioritizing this issue. They try to investigate the emergence and spread of social harms and prevent their emergence and expansion. Therefore, this study intends to investigate the factors affecting social harms in the suburbs of Yazd and to provide appropriate solutions to reduce and control these harms. This research is a descriptive-analytical type whose statistics and information have been obtained by survey. The statistical population of this study consists of households living in the following quarters: Koshtargah, AmirAbad, Sajadieh, NasrAbad, Kasnavieh, MahdiAbad, Fahadan, MaryamAbad, Charkhab and SayedAlShohada. Using Cochran's formula, a sample of 284 households was selected by stratified random sampling. The results show that unemployment, low family income and the quality of housing are the most important factors affecting the formation of social harms in the suburbs of Yazd. According to the results, there was no significant relationship between migration and social harms. Also, trust and confidence in the neighbor in the suburbs was the most effective indicator of social security. In other words; in the study area, for one unit of increase in the variable of confidence in neighbors, the feeling of security has also increased by 7.442 units.

Keywords: Marginalization, Social Harms, Crime, Yazd.

چکیده

آسیب‌های اجتماعی از مسائل مهم امروزی محسوب می‌شود که به‌طور روز افزون در کشورهای مختلف افزایش می‌یابد. بسیاری اعتقاد دارند بی‌نظمی‌ها، ناهنجاری‌ها، بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی و طلاق از جمله آسیب‌های اجتماعی‌اند که منشأ آن‌ها عوامل فردی، روانی، محیطی و اجتماعی است. گسترش آسیب‌های اجتماعی و افزایش آسیب‌پذیری جوامع؛ هزینه‌های گزافی را به حاکمیت‌ها تحمیل کرده است. از این‌رو، سیاستگذاران، مجریان، مدیران، ذینفعان و همچنین محققان دغدغه دارند که این موضوع را در اولویت قرار داده و تلاش می‌کنند تا زمینه پیدایش و گسترش پدیده آسیب‌های اجتماعی را بررسی کنند و مانع از پیدایش و کاهش گسترش آنها شوند. بنابراین، این تحقیق درصدد است عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد را بررسی و برای کاهش و کنترل این آسیب‌ها راهکارهای مناسبی ارائه کند. این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است که آمار و اطلاعات آن، با پیمایش به دست آمده است. جامعه آماری این پژوهش را خانوارهای ساکن در محلات کشتارگاه، امیرآباد، سجادیه، نصرآباد، کسنویه، مهدی‌آباد، فهادان، مریم‌آباد، چرخاب و سیدالشهدا تشکیل می‌دهند که با استفاده از فرمول کوکران نمونه‌ای با حجم ۲۸۴ خانوار با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بیکاری، پایین بودن سطح درآمدی خانواده (پدر و فرزند ذکور) و کیفیت مسکن مهمترین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی در محلات حاشیه‌نشین شهر یزد بوده‌اند. بر اساس نتایج میان مهاجرت و آسیب‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود نداشته است و اعتماد و اطمینان به همسایه در مناطق حاشیه‌نشین مؤثرترین شاخص بر امنیت اجتماعی بوده است. به عبارتی در محلات مورد مطالعه به ازای یک واحد افزایش در متغیر اطمینان به همسایگان در محله، به مقدار ۷/۴۴۲ در میزان احساس امنیت تغییر ایجاد شده است.

واژه‌های کلیدی: حاشیه‌نشین، آسیب‌های اجتماعی، ارتکاب جرائم،

شهر یزد.

* E-mail: akbar_zolfaghari@yahoo.com

مقدمه

فقر، بیکاری، نارسایی‌های شهری، تراکم جمعیت، مهاجرت، بیگانگی، آلودگی و جرم منشأ نام‌گذاری بسیاری از بخش‌های نامناسب شهرها در ادبیات شهرسازیست. در ایران، حاشیه‌نشینی اصطلاحی است که برای نام‌گذاری این بخش از شهرها مورد استفاده قرار گرفته است. حاشیه‌نشینی ظاهری نازیبا از واقعیتی غیر قابل انکار است و بدین دلیل به‌وجود آمده است که عده‌ای از سطح بالای رفاه برخوردارند و عده‌ای دیگر گرفتار در فقر و نابسامانی‌اند. جمعیت کنونی مناطق حاشیه‌نشین دنیا حدود ۱/۵ میلیارد نفر است که حدود ۲ میلیون نفر از آنان شب‌ها را در خیابان‌ها، کوچه‌ها، زیر پل‌ها و کنار قبرستان‌ها زندگی می‌کنند (حاتمی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۶). مطالعات نشان می‌دهد ۱۴/۵ درصد از جمعیت شهری ایران هم در محلات حاشیه شهرها زندگی می‌کنند. تعارض فرهنگی، بی‌ثباتی اجتماعی، بیکاری، بزهکاری، تراکم جمعیت، دسترسی نامناسب به خدمات و سلامت زیست شهری، مشاغل کاذب، بی‌هویتی، احساس حقارت، آمادگی برای آشوب، خشونت، جرم و جنایت از ویژگی‌های بارز این مناطق به‌شمار می‌رود (بنی‌اسدی، ۱۳۹۵: ۱). حاشیه‌های شهری امروزه جزئی از شهرها هستند که به مناطق جرم‌خیز و مشکل‌زا تبدیل شده‌اند، به گونه‌ای که فرهنگ فقر یا فقر منطقه‌ای مشخصه اصلی این مناطق است و جرم و جنایت که زاییده این فرهنگ است، نه تنها تهدیدی علیه ساکنین خود بشمار می‌رود، بلکه نگرانی ساکنین شهرها را نیز برانگیخته است و امنیت اجتماعی را تهدید می‌کند (صنعت‌خواه و ترکی‌زاده، ۱۳۹۷: ۵۵). رشد حاشیه‌نشینی و کم‌رنگ شدن مرز حد فاصلی میان شهرها و حاشیه‌ها از یکسو و افزایش قتل و جنایت در این مناطق از سوی دیگر، رشد حاشیه‌نشینی در کشور بخصوص در کلان‌شهرها را گسترش داده است (پیران، ۱۳۸۸: ۴۶). در این راستا، بررسی ویژگی‌های جوامع اسکان غیررسمی و حاشیه‌ای نشان می‌دهد که این جوامع یا از مهاجرین تهیدست روستایی و یا اقشار محروم شهری هستند و علی‌رغم این که محلات حاشیه‌نشین هر یک ویژگی‌های منحصر به فردی دارند ولی در برخی خصوصیات از جمله فقر و آسیب‌های اجتماعی گسترده مشابه‌اند (کمانداری و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۰۵). در ارتباط با حاشیه‌نشینی و معضلات آن به‌ویژه آسیب‌های اجتماعی طی دو دهه اخیر پژوهش‌های متعددی صورت گرفته است. برای نمونه الدرینگ و نورث^۱ (۱۹۹۸) در پژوهشی حاشیه‌نشینی جوانان

مهاجر و عوامل خطر در زندگی روزمره آن‌ها را در اروپای غربی بررسی کرده‌اند. این تحقیق بیان می‌کند که جوانان مهاجرنشین، نسبت به جوانان بومی در مناطق حاشیه‌نشین بیشتر در خطر هستند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد: خانوارهای مهاجر به محض رسیدن به مقصد دچار تعارض و ناهمگونی فرهنگی می‌شوند. الدرینگ و نورث مهاجرت را مهمترین عامل در ایجاد پدیده حاشیه‌نشینی می‌دانند. کلیفورد شاو^۲ (۲۰۱۷) در پژوهشی رابطه جرم شهری و مناطق حاشیه‌نشین را بررسی کرده و جرائم شهری را تحت تأثیر فضای مناطق خاص شهری (مناطق حاشیه‌نشین) می‌داند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مناطق حاشیه فرصت‌های متعددی را برای فعالیت مجرمان از جمله خریدوفروش مواد مخدر، سرقت، اعمال خرابکارانه و متجاوزانه در اختیار مجرمان قرار می‌دهد. آنان در پژوهش خود نشان داده است: فعالیت‌های بزهکارانه در مناطق حاشیه نشین از سنین کودکی بعنوان بخشی از بازی‌ها شروع می‌شوند. فاریدا^۳ (۲۰۱۳) در پژوهشی چگونگی تغییرات فضای شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی و تأثیر آن بر کیفیت زندگی و سلامت ساکنان حاشیه‌نشین را بررسی می‌کند و نتیجه می‌گیرد که ارتقای شهری بر کیفیت زندگی و سلامت ساکنان تأثیر مثبت دارد. فاریدا بیان می‌کند که سطح کیفیت زندگی در مناطق غیررسمی از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پایین بوده و مهاجرت از مهمترین عوامل مؤثر بر ایجاد مناطق غیررسمی و ناامنی در شهرهاست. پینو و هارمیزیل^۴ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان "سکونتگاه‌های غیررسمی: تصویر روستایی در مناطق شهری" با روش توصیفی-تحلیلی سکونتگاه‌های غیررسمی والپارایسو را بررسی کرده و با هدف آشکار و برجسته فرآیندهای اجتماعی فضایی مرتبط با ایجاد، سازماندهی مجدد و تحکیم زندگی روستایی در سکونتگاه‌های غیررسمی در دره شهری والپارایسو را بررسی کرده و دریافته‌اند که عامل اقتصادی مهمترین عامل در ایجاد اسکان غیررسمی و تحکیم زندگی روستاییان؛ مهمترین راهکار در کاهش پدیده اسکان غیررسمی و ناامنی شهری حاصل از پدیده اسکان غیررسمی و حاشیه‌نشینی است.

کمانداری و دیگران (۱۳۹۳) در پژوهشی شکل‌گیری حاشیه‌نشینی در شهر کرمان را بررسی و تحلیل کرده و دریافته‌اند که مهمترین عامل ایجاد و گسترش محلات

2. Clifford Shaw
3. Farida Naceur
4. Pino & Hormazába

1. Eldering & Knorth

مهاجرت می‌داند و معتقد است: ساکنان این مناطق به لحاظ سوابق قومی و محدودیت در تحرک اجتماعی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی با ساکنین سایر مناطق شهری تفاوت دارند (احمدی و ایمان، ۱۳۸۴). فرهنگ فقر از تئوری‌هایی است که تصور خانه‌های خراب، ازدحام جمعیت، درهم‌جوشی مردم و بالاتر از همه نبود تشکیلات و سازمان‌ها را در ذهن مخاطبین ایجاد می‌کند. به اعتقاد لوئیس (۱۹۹۸): در این نوع از اجتماعات، زمینه رفتارهای اجتماعی-گروهی از جمله شورش‌های شهری و شکل‌گیری دارودسته‌های بزهکار را در مقایسه با سایر جوامع بیشتر فراهم می‌کند. لوئیس تصریح کرده است که این ویژگی‌ها از خصوصیات محیطی است که مردم حاشیه‌نشین و فقیر در آن زندگی می‌کنند، نه ویژگی ذاتی مردم فقیر. در واقع حاشیه‌نشینی به نوعی شیوه زندگی اطلاق می‌شود که نسبت به سه شیوه رایج آن یعنی شهری، روستایی و ایلاتی متفاوت بوده و با ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی مخصوص به خود، بافت‌های فیزیکی معینی را به وجود آورده است (حسین‌زاده‌دلیر، ۱۳۷۰: ۶۴). افراد حاشیه‌نشین گروهی از شهرنشینان اند که از خدمات پایه یا به تعبیر دیگر، از حداقل تسهیلات و خدمات اساسی برای زندگی محرومند (حاج یوسفی، ۱۳۸۱: ۳۶). این حداقل‌ها شامل وجود خانه‌هایی همخوان با الگوهای رایج زندگی، برخوردار از تسهیلات مسکونی شهری، انطباق نسبی سیما، توانایی کاربردی افراد مناطق حاشیه‌ای برای حضور در بازار کار و همچنین توانایی ایجاد اشتغال مولد و استحصال درآمد کافی، عدم رعایت قوانین و اصول مصوب شهری و پروانه ساختمانی در ساخت و سازهای مسکونی، عدم رعایت اصول فنی ساختمان، دسترسی نامناسب و بسیار ضعیف به خدمات زیربنایی و اجتماعی؛ کمبودهای چشمگیر و بازدارنده و ناکارآمد برای اجرای فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی؛ وجود ساکنان و گروه‌های کم‌درآمد و کیفیت پایین محیط‌زیستی است (ابراهیم‌زاده و دیگران، ۱۳۸۳؛ تقوی‌گودرزی و دیگران، ۱۳۹۱؛ جمشیدی و دیگران، ۱۳۹۲؛ حاتمی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۲؛ حاج یوسفی، ۱۳۸۱؛ صفرآبادی، ۱۳۹۵؛ کاتو، ۱۳۸۱). صاحب‌نظران معتقدند جرایم شهری با درجه توسعه شهری در رابطه است. به موازات توسعه و افزایش جمعیت شهری، میزان جرایم افزایش می‌یابد (شکویی، ۱۳۶۵: ۱۱۰). به نظر رابرت پارک، تراکم و تحرک جمعیت (از ویژگی‌های بارز شهری) مترادف با شکل‌گیری جرم، طلاق و اختلالات روانیست (موسوی و پاک‌خصال، ۱۳۹۱). کلینارد^۲ اظهار می‌دارد که

حاشیه‌نشین در شهر کرمان؛ مهاجرت است که خود ناشی از جاذبه اقتصادی شهر کرمان، دافعه‌های اقتصادی شهر و روستاهای اطراف و دافعه‌های اجتماعی- فرهنگی در محل سکونت قبلی بوده است. آنها در پژوهش خود حاشیه‌نشینی را یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرها دانسته و بر آن تأکید نموده‌اند. رضایی و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهشی ابعاد اجتماعی حاشیه‌نشینی در کلان‌شهر شیراز را بررسی و ارزیابی کرده و نتیجه‌گیری کرده‌اند که در شهر شیراز بین تعادل اجتماعی، امنیت اجتماعی و گسترش حاشیه‌نشینی رابطه معکوسی وجود دارد و هرچه میزان و تعداد حاشیه‌نشینان بیشتر باشد وضعیت اجتماعی و امنیت اجتماعی نامتعادل‌تر خواهد بود. عبدی و دیگران (۱۳۹۶) در پژوهش خود به تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری و مسئله تعلق مکانی پرداخته و دریافته‌اند که تمرکز امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دسترسی به منابع قدرت در شهرهای بزرگ و پایتخت، مهم‌ترین عامل در جذب مهاجرین و گسترش حاشیه‌نشینی بوده است. به علاوه ضعف بنیادهای اقتصادی، شرایط نامطلوب زیست و تمرکز مسائل و آسیب‌های اجتماعی، دسترسی نامطلوب به خدمات رفاهی و زیرساختی و احساس نابرابری در ابعاد مختلف زندگی می‌تواند، حاشیه‌ها را به کانون عمده ناامنی تبدیل کند. مهم‌ترین پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی به طور عمده در بعد امنیت اجتماعی (افزایش جرم و جنایت، کاهش احساس امنیت و افزایش شکاف بین طبقات)، در بعد امنیت زیست‌محیطی (افزایش آلودگی، کاهش زمین‌های کشاورزی و کمبود منابع آب) و در بعد امنیت اقتصادی (افزایش قاچاق، گسترش مشاغل غیررسمی و...) ظهور و بروز داشته‌اند. این جریان ضمن آنکه تعلق مکانی را کاهش می‌دهد، ممکن است تحت شرایطی امنیت سیاسی و ملی را نیز تهدید کند.

فلیپ هاورز معتقد است که روستاییان ساکن شده در مناطق حاشیه شهرها به دلیل عدم فعالیت‌های درست اقتصادی و نداشتن درآمد کافی برای تامین معاش خود و خانواده مجبورند به افعال نادرست و خلاف دست بزنند (صنعت‌خواه و ترکی‌زاده، ۱۳۹۷). درآمد ناکافی حاشیه‌نشین‌ها را فقیرتر و فرهنگ فقر و احساس محرومیت را نهادینه کرده است و این مهم موجب شده مستقیم و غیر مستقیم، امنیت حاشیه‌نشینان تحت تأثیر قرار گیرد (قادری، امیدوارفر، صمدی، و بدلی، ۱۳۹۷). لوئیس^۱؛ حاشیه‌نشینی را هم‌نشین فرهنگ فقر و پدیده شوم

حسین آقاجانی، ۱۳۹۴: ۱۱). بی‌شک حاشیه‌نشینی با بزهکاری و ارتکاب جرم رابطه‌ای نزدیک و ناگسستی دارد (بنی‌اسدی، ۱۳۹۵؛ محمدی و زارع، ۱۳۹۵؛ مقدس‌جعفری و دیگران، ۱۳۹۰). در واقع باید بیان کرد که حاشیه کلان‌شهرها اغلب مکان‌هایی مستعد برای بروز و ظهور انواع بزه و جرائم بشمار می‌روند (حسینی‌پور و پاک‌گوهر، ۱۳۸۸؛ شریعت‌منش، ۱۳۹۵؛ محمدی و دیگران، ۱۳۹۵). افزایش قاچاق مواد مخدر، گسترش شبکه‌ها و باندهای توزیع آن، همچنین نسبت ارتکاب اعمال مجرمانه و خشونت‌آمیز در حاشیه کلان‌شهرها بیش از سایر مناطق شهری است که علت آن، در کنار سایر علل، کنترل ضعیف و یا عدم نظارت صحیح و مناسب از سوی نیروهای انتظامی و امنیتی است (کارگر و سرور، ۱۳۹۰: ۲۴۳).

حاشیه‌نشینی با رشد شهرها به‌وجود می‌آید. انحرافات و بزهکاری در مناطق حاشیه‌ای زیاد است و حاشیه‌نشینی منبع اصلی جرم و جنایت است (شریعت‌منش، ۱۳۹۵: ۴۳). هیراسکار^۱ معتقد است که مناطق حاشیه‌ای بیش از سایر مناطق شهر مخفی گاه انواع فعالیت‌های غیر قانونیست و اغلب در این مناطق جرایم بیشتری نسبت به مناطق درونی شهر صورت می‌گیرد. از نظر وی، از آنجا که خصوصیت ذهنی ساکنان مناطق حاشیه‌نشین کاملاً متأثر از محیط زندگی آنهاست، فرد حاشیه‌نشین معمولاً خصوصیات اخلاقی و ارزش‌های منطقی دارد، از این رو به آسانی جذب فساد، بزهکاری، جرم و جنایت، فسق و فجور، میگساری و شرکت در فعالیت‌های مخفی مربوط به مواد مخدر می‌شود (محمدی و

جدول ۱. ویژگی‌ها و مشخصات مناطق حاشیه‌نشین در شهرها

شاخص	مؤلفه / یا ویژگی‌های نواحی حاشیه‌نشین
فضایی	اولین ویژگی بارز مناطق حاشیه‌نشین؛ وجه کالبدی آن‌ها است که به سبب چهره بیرونی‌اش ملموس‌تر است. مناطق حاشیه‌نشین از نظر کالبدی دارای تمایز ناهمگون و نامناسب با سایر مناطق شهری اند. سیمای عمومی کالبدی را خانه، مغازه، کوچه‌های باریک و پر پیچ و خم و مسجد در کشورهای مسلمان تشکیل می‌دهد. در ساختار فیزیکی این مناطق، سادگی و تکرار سیمای شهر مشاهده می‌شود. کوچک بودن منازل، پایین بودن تراکم ساختمانی، عدم رعایت ضوابط شهرسازی، ساختمانی و معماری و محدودیت‌های فضای زیست عمومی از دیگر ویژگی‌های این مناطق است. این مناطق در اراضی بایر شهری و اطراف تأسیسات و تجهیزاتی مانند فرودگاه، راه‌آهن و گورستان و ... شکل می‌گیرند (هدایت، ۱۳۸۰: ۱۲۸)
کالبدی-اقتصادی	اکثر واحدهای مسکونی این مناطق با مصالح کم‌دوام و ارزان حتی دست دوم ساخته شده‌اند. نداشتن نور کافی، هوای باز و نمناک بودن اتاق‌ها از دیگر ویژگی‌های این واحدها رو به ویرانی، فرسودگی و با تجهیزات ناقص در بافت‌های قدیمی یا حاشیه شهر قرار داشته که با مواد و مصالح کم‌دوام ساختمانی احداث شده‌اند. درصد زیادی از افراد بزرگسال این مناطق بی‌سواد بوده و جوان‌ترها هم معمولاً راغب به ادامه تحصیل نیستند. این مسئله باعث می‌شود تا آن‌ها در فراگیری مهارت و تخصص نتوانند در شغل‌های رسمی جذب شوند. بخش بزرگی از نیروی انسانی فعال این مناطق بیکار بوده و یا در مشاغل کارگری ساده، مشغول به کارند. تسلط فرهنگ فقر از ویژگی‌های این مناطق است (شکویی، ۱۳۹۲: ۱)
خدمات شهری و بهداشتی	دفع غیربهداشتی فاضلاب‌های خانگی، تجمع آب‌های سطحی در معابر، پراکنده شدن زباله‌ها در گوشه و کنار کوچه‌ها و خیابان‌ها و کمبود خدمات بهداشتی از نمادهای بارز و متداول این مناطق است. این مناطق فاقد تجهیزات شهریست و یا در این زمینه نارسایی‌های زیادی وجود دارد. وجود فعالیت‌های مزاحم، نمناک بودن منازل و معابر؛ فضای بدبو و متعفن را ایجاد می‌کند که برای رهگذران مشمئزکننده است. عدم دسترسی به خدمات پایه و اساسی یکی از مشخصات اصلی مناطق حاشیه‌نشین است (حاتمی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۲۲)
اجتماعی-فرهنگی	برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های اجتماعی مناطق حاشیه‌نشین عبارت است از: الف) منافع مشترک ساکنین را به هم پیوند می‌دهد. ب) الگوهای مشترکی بر روابط اجتماعی و اقتصادی ساکنین آن‌ها حاکم است. پ) تجانس گروهی و همبستگی نسبتاً بالایی خاصه در مواجهه با مسائل مشترک و افراد خارج از اجتماع خود بروز می‌دهد. ت) خودشان نهادهای خاص را پدید آورده‌اند. ث) یکدیگر را به خوبی کنترل می‌کنند (حسین‌زاده‌دلیر، ۱۳۷۰: ۶۵)

منبع: مطالعات اسنادی پژوهشگر، ۱۳۹۸

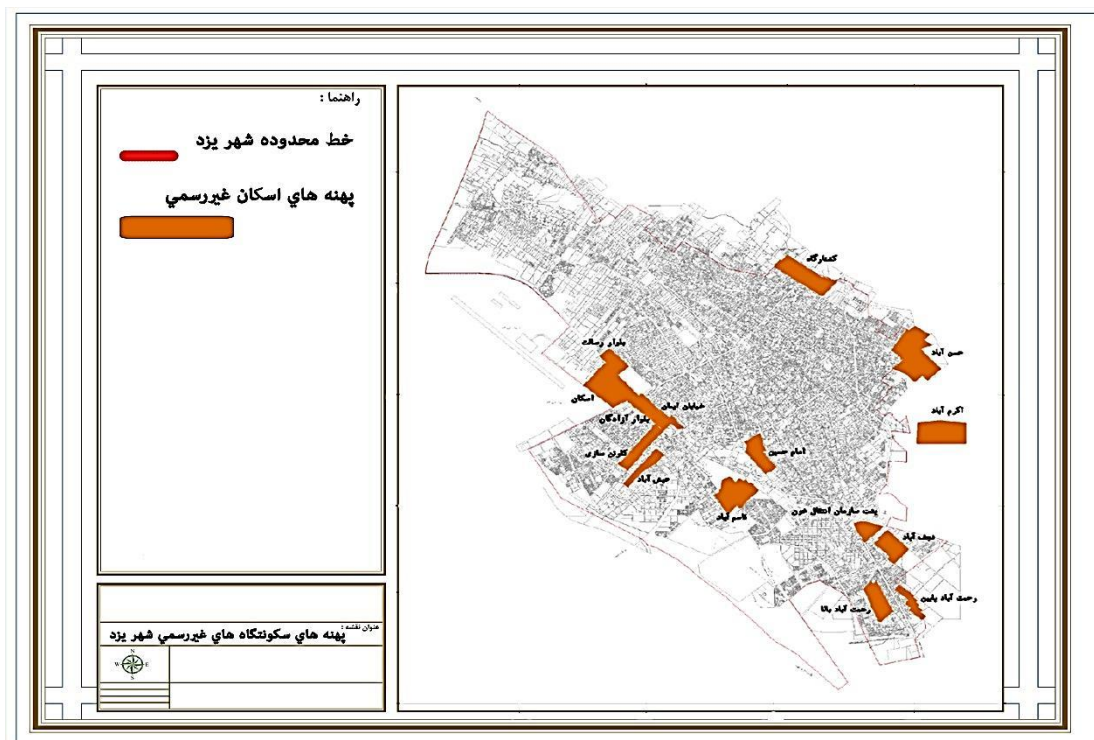
مطالعه با سطح خطای ۰/۰۵ درصد؛ ۲۸۴ نمونه بوده است. لازم به ذکر است با توجه به متفاوت بودن جمعیت هر محله، انتخاب تعداد نمونه از محله‌ها متناسب با جمعیت هر محله بوده است. در تجزیه و تحلیل این پژوهش؛ علاوه بر بر اسناد و مدارک، از ابزار مشاهده و ادراک و تحلیل عقلایی استفاده شده است. در این راستا، در بخش آمار استنباطی از آزمون کای اسکویئر (X²)، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر استفاده شده است. جهت محاسبه روایی و پایایی از اعتبار صوری استفاده شده است. به همین منظور، اولاً سعی شد گویه‌هایی که متغیرهای تحقیق را می‌سنجند را از گویه‌های تحقیقات پیشین که زیر نظر اساتید مجرب، استفاده و اجرا شده‌اند، استفاده کرد و یا برای انتخاب بهترین گویه‌ها برای متغیرهای جدید از نظرات محققین و اساتید دیگر استفاده شود. در نهایت؛ پرسشنامه تدوین شده برای اساتید و متخصصان ارسال و از نظرات آن‌ها برای تصحیح پرسشنامه کمک گرفته شد. بدین ترتیب، پرسشنامه این تحقیق از اعتبار محتوایی برخوردار است. جهت سنجش پایایی ابزار پژوهش نیز از آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب آن برابر با ۰/۷۵۸ به دست آمد که بر اساس مفروضات این آزمون، نشان از پایایی ابزار پژوهش دارد.

محدوده مورد مطالعه شهر یزد است که به لحاظ موقعیت جغرافیایی این شهر در شرق اصفهان و جنوب کویر لوت، با طول جغرافیایی ۵۴ درجه و ۲۴ دقیقه، و عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۲۵ دقیقه، در مرکز ایران قرار گرفته است. این شهر ۸۷ کیلومتر مربع است و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۲۳۰ متر است. بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵؛ جمعیت شهر یزد، بالغ بر ۱۵۸۳۶۸ خانوار و ۵۲۹۶۷۳ نفر جمعیت بوده است. در منطقه شهری یزد ۱۵ محدوده حاشیه‌نشین شکل گرفته و شش محدوده نیز در حال شکل‌گیری است. ۶/۶ درصد محدوده‌های حاشیه‌نشین شهر یزد، روستا؛ ۶/۷ درصد روستا شهر، ۴۶/۶ درصد روستای افزوده شده به شهر و ۴۰ درصد جزئی از شهر هستند. ۶۶/۷ درصد اراضی محدوده‌های حاشیه‌نشین شهر یزد در اطراف شهر و ۳۳/۳ درصد در اراضی داخل شهر واقع‌اند (مهندسین مشاور آمایشگران توسعه متوازن، ۱۳۸۸: ۲۹۸). بر اساس اسناد، مطالعات و اخبار؛ مناطق مورد مطالعه این پژوهش یعنی کشتارگاه، امیرآباد، سجادیه، نصرآباد، کسنویه، مهدی‌آباد، فهادان، مریم‌آباد، چرخاب و سیدالشهدا از مهمترین محلات حاشیه‌نشین شهر یزد به شمار می‌روند. (نقشه ۱).

نتایج بررسی پیشینه‌های مذکور و سایر پیشینه‌های مرتبط با پدیده حاشیه‌نشینی در داخل و خارج نشان می‌دهد که حاشیه‌نشینی از اصلی‌ترین عوامل ناامنی اجتماعی در شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها است. هر چند بر اساس مطالعه اسنادی؛ پیشینه‌های مذکور شکل‌گیری حاشیه‌نشینی در کشورها و شهرهای مختلف عامل‌های متنوع و متفاوتی دارد؛ اما اکثر پژوهش‌های صورت گرفته مهاجرت را از عامل اصلی حاشیه‌نشینی دانسته و بر آن تأکید کرده‌اند. پژوهش حاضر نیز با توجه به اهمیت موضوع حاشیه‌نشینی و اثرات مخرب این پدیده، پدیده حاشیه‌نشینی را از منظر آسیب‌های اجتماعی در شهر یزد بررسی کرده است. زیرا؛ شهر یزد امروزه به تبع گسترش شتابان شهرنشینی با پدیده حاشیه‌نشینی در بعضی از محلات بافت قدیم و مناطق پیرامونی مواجه شده است به گونه‌ای که سطح زندگی در این مناطق از نظر کیفی، نسبت به سایر مناطق و محلات شهری یزد متفاوت بوده و در سطح بسیار پایینی قرار دارند. عواملی چون بیکاری، فقر، نداشتن مسکن استاندارد، انزوای اجتماعی، عدم تعلق خاطر و وابستگی به ارزش‌ها باعث بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و گسترش آسیب‌های شهری شده است. بنابراین، حاشیه‌نشینی در شهر یزد علاوه بر ناهمگونی در سیمای شهر موجب به هم ریختن تعادل و توازن فرهنگی و گسترش بزهکاری، تعارض، فقر و ناهمگونی اجتماعی و جمعیتی شده است. در همین ارتباط، هدف تحقیق حاضر؛ شناسایی متغیرهای مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین در شهر یزد و تجزیه و تحلیل شاخص‌های مؤثر بر امنیت اجتماعی به منظور ارائه راهکارها و استراتژی مناسب جهت ارتقای امنیت اجتماعی است.

داده‌ها و روش کار

این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و روش تحقیق آن توصیفی-تحلیلی و داده‌های آن از طریق منابع کتابخانه‌ای شامل (فیش‌برداری، اینترنت، طرح‌های سرشماری، اسناد سازمان شهرداری یزد) و میدانی (پرسشنامه، مصاحبه) فراهم شده است. در پژوهش حاضر جمع‌آوری مبانی نظری به روش قیاسی و تعمیم نتایج به صورت استقرایی بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای ساکن در محلات کشتارگاه، امیرآباد، سجادیه، نصرآباد، کسنویه، مهدی‌آباد، فهادان، مریم‌آباد، چرخاب و سیدالشهدای شهر یزد است. بر اساس فرمول اصلاح شده کوکران تعداد نمونه لازم در محلات مورد

شکل ۱. پهنه‌های سکونتگاه‌های غیررسمی شهر یزد

شرح و تفسیر نتایج

بررسی ویژگی‌های اجتماعی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی شهر یزد نشان می‌دهد که ۳۰/۵ درصد از ساکنین این سکونتگاه‌ها در سایر شهرستان‌های استان یزد متولد شده اما به علل مختلف ادامه تحصیل، اشتغال و روابط خانوادگی به یزد مهاجرت کرده‌اند. در بین ساکنین این سکونتگاه‌ها ۵/۷ درصد تابعیت افغانی داشته‌اند که اغلب برای پیدا کردن شغل در شهر یزد ساکن شده‌اند. هر چند در سال‌های اخیر شرایط نامساعد اقتصادی، افزایش هزینه‌ها و کم شدن کسب و کارها باعث موج بازگشت افغان‌ها به کشورشان شده است اما هنوز بخش عمده‌ای از ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی شهر یزد را افغان‌ها تشکیل می‌دهند.

بررسی مدت اقامت ساکنین در سکونتگاه‌های غیررسمی نیز نشان می‌دهد که ۲۲/۴ درصد سابقه سکونت بیش از ۲۵ سال داشته‌اند که این افراد تحت تاثیر روابط شغلی و کاری؛ نسبت فامیلی با هم پیدا کرده‌اند و همین امر منجر به اقامت آنها در این سکونتگاه‌ها شده است. این افراد اکثراً هیچگاه به محل اقامت قبلی خود برنمی‌گردند، زیرا پیوندهای خانوادگی منجر به مهاجرت تمام نزدیکان و اقوام آنان از سکونتگاه قبلی

به یزد شده است.

از آنجایی که مهاجرت‌ها اغلب به دلایل مختلفی انجام می‌شود؛ یافته‌ها نشان می‌دهد: ۲۵/۱ درصد از مهاجرت مهاجرین به شهر یزد و ساکن در سکونتگاه‌های غیررسمی به علت ازدواج، ۴۴/۲ درصد به علت موقعیت شغلی همسر یا پدر خانواده و ۱۵/۶ درصد نیز به علت ورود به منزل جدید (جدایی از خانه پدری یا پایان دوره مستأجری) انجام شده است. دوری از خانواده، تحصیل بهتر فرزندان و دوران بازنشستگی از دیگر مواردی است که هرکدام یک درصد پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده است.

بررسی ویژگی‌های اقتصادی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر یزد نشان می‌دهد که ۱۸/۷ درصد از پاسخگویان میزان بیکاری در بین سرپرستان خانوار در طول سال را زیاد اعلام نموده‌اند، به گونه‌ای که این مدت زمان تأثیر منفی خود را بر سایر ویژگی‌های زیستی مانند تأمین مخارج خانوارها و کیفیت مسکن گذاشته است.

به منظور مطالعه عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد بین ده متغیر (مهاجرت، بیکاری، کیفیت مسکن، تعداد اتاق‌های قابل سکونت در خانه، تحصیلات

بررسی تحصیلات مادر و ارتکاب جرایم در جدول (۲) نشان می‌دهد که در بین افرادی که مرتکب جرایم نشده‌اند، ۴۳/۵ درصد دارای مادرانی با تحصیلات ابتدایی‌اند و این نسبت در بین مجرمین به ۴۴/۴ درصد کاهش می‌یابد. آماره‌های بررسی شده در مورد رابطه بین دو متغیر فوق نیز معنادار نشده است ($Sig = 0/081$).

بررسی رابطه بین درآمد پدر و ارتکاب جرایم بر اساس آماره‌های $Sig = 0/012$, $Vcramer = 0/194$, $\chi^2 = 8/818$ در بین افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، درآمد ۵۰ درصد پدرانشان زیر ۱۵۰ هزار تومان در ماه بوده و تنها ۱۲/۵ درصد آنان دارای پدران با درآمد ۳۰۰ هزار تومان و بیشتر در ماه بوده‌اند. این در حالی است که این نسبت در بین سایرین به ۱۹/۹ درصد افزایش می‌یابد (جدول ۲).

بررسی درآمد فرزند و ارتکاب جرایم در جدول (۲) نشان می‌دهد که درآمد ۵۰ درصد افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، بالای ۱۵۰ هزار تومان در ماه بوده، در حالی که این نسبت در بین سایرین به ۶۷/۵ درصد افزایش می‌یابد. انجام آزمون آماری کی دو در مورد رابطه بین دو متغیر فوق معنادار نشده است ($Sig = 0/769$).

بررسی ارتباط افراد با یکدیگر و ارتکاب جرایم نشان می‌دهد که انجام آزمون آماری کی دو در مورد رابطه بین متغیر فوق معنادار نشده است ($Sig = 0/110$). همان‌گونه که در جدول زیر مشاهده می‌شود؛ میزان ارتباط متوسط افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، بیشتر از سایرین که مرتکب جرمی نشده‌اند، است و این در حالی است که گروه اخیر بیشترین میزان ارتباطش با دیگران در سطح پایین ۵۲/۸ درصد است. رعایت هنجارها توسط افراد و ارتکاب جرایم نشان می‌دهد که آزمون کی دو در مورد رابطه بین دو متغیر فوق معنادار نشده است ($sig = 0/956$). همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، ارتباطی بین میزان رعایت هنجارها توسط افراد و ارتکاب جرایم وجود ندارد (جدول ۲).

پدر، تحصیلات مادر، درآمد پدر، درآمد فرزند، ارتباط افراد با یکدیگر و رعایت هنجارها) و آسیب‌های اجتماعی جداول تقاطعی ایجاد و رابطه متغیرها بررسی شد. در این ارتباط نتایج آزمون آماری کی دو در مورد رابطه بین دو متغیر محل تولد و میزان جرم معنادار نشده است ($Sig = 0/767$). در بین افرادی که مرتکب جرائم شده‌اند، ۶۲/۵ درصد آنان در محله تولد خودشان سکونت داشته‌اند و تنها ۳۷/۵ درصد آنان از محله تولد خود نقل مکان کرده‌اند (جدول ۲).

بررسی بین بیکاری و ارتکاب جرایم نیز نشان می‌دهد که در بین افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، ۵۵/۶ درصد آنان به میزان زیاد در طول سال بیکارند. آماره‌های مربوط ($Sig = 0/015$, $Vcramer = 0/177$, $\chi^2 = 8/363$) نیز این فرضیه را تأیید می‌کند (جدول ۲).

بررسی بین کیفیت مسکن و ارتکاب جرایم نشان می‌دهد که انجام آزمون آماری کی دو و ضریب وی کرامر در مورد رابطه بین دو متغیر فوق معنادار شده است ($Sig = 0/001$). همانگونه که در آماره‌ها ($Vcramer = 0/239$, $\chi^2 = 15/568$) مشخص است در بین افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، ۵۵/۵ درصد در منازل قدیمی و تخریبی زندگی می‌کنند (جدول ۲).

همچنین بررسی بین تعداد اتاق‌های قابل سکونت مسکن و ارتکاب جرایم نشان می‌دهد که انجام آزمون آماری کی دو در مورد رابطه بین دو متغیر فوق معنادار نشده است ($Sig = 0/388$). همانگونه که در جدول مشاهده می‌شود، در بین افرادی که مرتکب جرایم شده‌اند، ۵۵/۶ درصد درون خانه‌هایی که با دو اتاق زندگی می‌کنند، افزایش تعداد اتاق‌ها و بزرگی مساحت منزل با میزان ارتکاب جرم ارتباطی ندارد.

رابطه بین تحصیلات پدر و ارتکاب جرایم نشان از عدم معناداری دارد ($Sig = 0/268$). همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود در بین افرادی که مرتکب جرایم نشده‌اند، ۴۷/۷ درصد دارای پدرانی با تحصیلات راهنمایی و متوسطه‌اند و این نسبت در بین مجرمین به ۲۲/۲ درصد کاهش می‌یابد.

جدول ۰۲. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب ارتکاب جرائم و شاخص‌های اجتماعی

جمع		محل سکونت پاسخگویان (مهاجرت)			ارتکاب جرم	
درصد	تعداد	مکانی غیر از تولد	جابجایی محله سکونت	محل تولد		
۱۰۰	۸	۱۲/۵	۲۵	۶۲/۵	بلی	
۱۰۰	۲۱۰	۱۲/۹	۲۷/۱	۵۱	خیر	
۱۰۰	۲۱۸	۴۷	۵۹	۱۱۲	جمع	
جمع		میزان بیکاری در طول سال				
درصد	تعداد	زیاد	متوسط	کم		
۱۰۰	۹	۵۵/۶	۱۱/۱	۳۳/۳	بلی	
۱۰۰	۲۵۹	۱۷/۴	۱۸/۵	۶۴/۱	خیر	
۱۰۰	۲۶۸	۵۰	۴۹	۱۶۹	جمع	
جمع		کیفیت مسکن			ارتکاب جرم	
درصد	تعداد	تخریبی	قدیمی	نیمه‌ساز	نوساز	
۱۰۰	۹	۳۳/۳	۲۲/۲	۱۱/۱	۳۳/۳	بلی
۱۰۰	۲۶۳	۴/۲	۲۷	۳۰	۳۸/۸	خیر
۱۰۰	۲۷۲	۱۴	۷۳	۸۰	۱۰۵	جمع
جمع		تعداد اتاق‌های قابل سکونت			ارتکاب جرم	
درصد	تعداد	۳ اتاق و بیشتر	۲ اتاق	۱ اتاق		
۱۰۰	۹	۳۳/۳	۵۵/۶	۱۱/۱	بلی	
۱۰۰	۲۶۵	۲۴/۲	۴۳	۳۲/۸	خیر	
۱۰۰	۲۷۴	۶۷	۱۱۹	۸۸	جمع	
جمع		تحصیلات پدر			ارتکاب جرم	
درصد	تعداد	فوق دیپلم و بالاتر	راهنمایی و متوسطه	ابتدایی	بی سواد	
۱۰۰	۷	۰	۲۲/۲	۵۵/۶	۲۲/۲	بلی
۱۰۰	۲۵۰	۷/۳	۴۷/۷	۳۲/۵	۱۱/۵	خیر
۱۰۰	۲۵۷	۷	۱۲۶	۹۲	۳۲	جمع
جمع		تحصیلات مادر			ارتکاب جرم	
درصد	تعداد	فوق دیپلم و بالاتر	راهنمایی و متوسطه	ابتدایی	بی سواد	
۱۰۰	۹	۰	۱۱/۱	۴۴/۴	۴۴/۴	بلی
۱۰۰	۲۶۰	۳/۱	۳۸/۵	۴۳/۵	۱۵	خیر
۱۰۰	۲۶۹	۸	۱۰۱	۱۱۷	۴۳	جمع
جمع		درآمد پدر				
درصد	تعداد	۳۰۰ هزار تومان و بیشتر	۱۵۱-۳۰۰ هزار تومان	زیر ۱۵۰ هزار تومان		
۱۰۰	۸	۱۲/۵	۳۷/۵	۵۰	بلی	
۱۰۰	۲۲۶	۱۹/۹	۶۷/۳	۱۲/۸	خیر	
۱۰۰	۲۳۴	۴۶	۱۵۵	۳۳	جمع	
جمع		درآمد فرزند				
درصد	تعداد	۱۵۱ هزار	۱۰۱-۱۵۰ هزار تومان	زیر ۱۰۰ هزار تومان		

		تومان و بیشتر					
بلی	۵۰	۰	۵۰	۲	۱۰۰		
خیر	۲۷/۵	۵	۶۷/۵	۴۰	۱۰۰		
جمع	۱۲	۲	۲۸	۴۲	۱۰۰		
ارتکاب جرم		ارتباط افراد با یکدیگر					
	کم	متوسط	زیاد	تعداد	درصد	جمع	
بلی	۴۴/۴	۵۵/۶	۰	۹	۱۰۰		
خیر	۵۲/۸	۲۷/۲	۲۰	۲۶۵	۱۰۰		
جمع	۱۴۴	۷۷	۵۳	۲۷۴	۱۰۰		
ارتکاب جرم		رعایت هنجارها					
	کم	متوسط	زیاد	تعداد	درصد	جمع	
بلی	۴۴/۴	۱۱/۱	۴۴/۴	۹	۱۰۰		
خیر	۴۱	۹/۶	۴۹/۴	۲۵۱	۱۰۰		
جمع	۱۰۷	۲۵	۱۲۸	۲۶۰	۱۰۰		

بود در تبیین متغیر وابسته (امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین) بررسی شد. روش گام به گام روشی است که در آن قوی‌ترین متغیرها، یک به یک وارد معامله می‌شوند و این کار تا زمانی ادامه دارد که خطای آزمون معنی‌داری به ۰/۰۵ برسد. نتایج حاصل از روش فوق به منظور بررسی تأثیر ابعاد متفاوت حاشیه‌نشینی در تبیین متغیر وابسته (امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین) در جدول زیر مشخص شد. از بین ابعاد چندگانه متغیر مستقل (ابعاد متفاوت حاشیه‌نشینی)، تنها پنج متغیر اطمینان به همسایگان در محله، مراجعه پلیس به منزل پاسخگویان، مدت غیبت والدین از خانواده، همبستگی بین همسایگان برای رفع مشکل محله و ازدواج مجدد زوجین وارد معامله رگرسیون شده‌اند (جدول ۳).

به منظور شناسایی شاخص‌های مؤثر بر امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین از تحلیل‌های دو متغیره بهره گرفته شد. جهت دستیابی به تصویر دقیق‌تر روابط بین متغیرهای مستقل (۱۰ متغیر مربوط به حاشیه‌نشینی) بر متغیر وابسته (ارتکاب به آسیب‌های اجتماعی) جداول تقاطعی ارائه شد. در این مبحث؛ از تحلیل رگرسیون به منظور تحلیل چند متغیره داده‌های تحقیق استفاده گردید. بر اساس تحلیل رگرسیون امکان بررسی تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیرهای مستقل و تعیین سهم هر یک از متغیرهای مستقل در تبیین متغیر وابسته فراهم شد. با این منطق و با استفاده از روش رگرسیون چندگانه گام‌به‌گام (به روش Stepwise)؛ متغیرهای مستقل مورد نظر در پژوهش که ابعاد متفاوت حاشیه‌نشینی

جدول ۳. عناصر اصلی تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش‌بینی متغیر وابسته (امنیت اجتماعی)

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین تعدیل شده	خطای معیار
۱	۰/۶۲۱	۰/۳۸۵	۰/۳۸۰	-
۲	۰/۶۵۰	۰/۴۲۳	۰/۴۱۲	۰/۷۱۷۷۳
۳	۰/۶۷۴	۰/۴۵۵	۰/۴۳۹	۰/۷۰۱۱۹
۴	۰/۶۹۱	۰/۴۷۷	۰/۴۵۷	۰/۶۸۹۸۳
۵	۰/۷۰۵	۰/۴۹۷	۰/۴۷۲	۰/۶۸۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

همبستگی این متغیر با متغیر احساس امنیت نشان داد که ۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند. در این خصوص

در مرحله اول، متغیر اطمینان به همسایگان در محله وارد معادله شد و سایر متغیرها از مدل حذف شدند. ضریب

شدند. در مرحله سوم، متغیر مدت غیبت والدین از خانواده به همراه دو متغیر قبلی که وارد معادله شده بودند ۴۳/۹ درصد تغییرات احساس امنیت را تبیین کرد. در مرحله چهارم، همبستگی بین همسایگان برای مشکل محله به همراه چهار متغیر قبلی ۴۵/۷ درصد متغیر وابسته را تبیین کرد و در آخرین مرحله، ازدواج مجدد زوجین به همراه تمام متغیرهای قبلی ۴۷/۲ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کرد و بقیه واریانس تبیین نشده به متغیرهای مستقل زمینه‌ای مربوط است که در این مدل وارد نشده‌اند (جدول ۴).

مطالعات نشان می‌دهد که به جهت پایین بودن اطمینان به همسایگان، شکل کالبدی واحدهای سکونت و استفاده از حفاظها و نرده‌ها در فرم‌ها و اشکال متفاوت سیمای محلات تحت تأثیر قرار گرفته است. متغیر مراجعه پلیس به منزل پاسخگویان، در مرحله دوم وارد معادله شد که ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته نشان داد که این متغیر با متغیر قبلی ۴۱/۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند. در مراحل سوم، چهارم و پنجم، متغیرهای مدت غیبت والدین از خانواده، همبستگی بین همسایگان برای رفع مشکل محله و ازدواج مجدد زوجین به ترتیب طی پنج مرحله وارد معادله

جدول ۴. خروجی آزمون تحلیل واریانس

سطح معنی‌داری	کمیت F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل	
					اثر رگرسیون	باقی مانده
.۰۰۰۰	۶۶/۴۸۴	۳۶/۱۳۲ ۰/۵۴۳ -	۱ ۱۰۶ ۱۰۷	۳۶/۱۳۲ ۵۷/۶۰۸ ۹۳/۷۴۱	اثر رگرسیون	۱
					باقی مانده	
					کل	
.۰۰۰۰	۳۸/۴۸۷	۱۹/۸۲۶ ۰/۵۱۵ -	۲ ۱۰۵ ۱۰۷	۳۹/۶۵۲ ۵۴/۰۸۹ ۹۳/۷۴۱	اثر رگرسیون	۲
					باقی مانده	
					کل	
.۰۰۰۰	۲۸/۸۸۶	۱۴/۲۰۲ ۰/۴۹۲ -	۳ ۱۰۴ ۱۰۷	۴۲/۶۰۷ ۵۱/۱۳۴ ۹۳/۷۴۱	اثر رگرسیون	۳
					باقی مانده	
					کل	
.۰۰۰۰	۲۳/۴۹۷	۱۱/۱۸۱ ۰/۴۷۶ -	۴ ۱۰۳ ۱۰۷	۴۴/۷۲۶ ۴۹/۰۱۵ ۹۳/۷۴۱	اثر رگرسیون	۴
					باقی مانده	
					کل	
.۰۰۰۰	۲۰/۱۴۵	۹/۳۱۵ ۰/۴۶۲ -	۵ ۱۰۲ ۱۰۷	۴۶/۵۷۶ ۴۷/۱۶۵ ۹۳/۷۴۱	اثر رگرسیون	۵
					باقی مانده	
					کل	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

+، ازدواج مجدد زوجین. معادله فوق بر این دلالت دارد که به ازای یک واحد افزایش در متغیر اطمینان به همسایگان در محله، به مقدار ۷/۴۴۲ و به ازای یک واحد افزایش در متغیر مراجعه پلیس به منزل، پاسخگویان به مقدار ۳/۲۲۸ در میزان احساس امنیت تغییر ایجاد می‌کند و متغیر مدت غیبت والدین از خانواده با میزان احساس امنیت رابطه معکوس دارد.

براساس جدول (۵)، معادله نهایی رگرسیون بر اساس مقادیر به صورت زیر خواهد بود:

احساس امنیت اجتماعی (-۰,۶۵۹)، اطمینان به همسایگان در محله (۷,۴۴۲)+، مراجعه پلیس به منزل پاسخگویان (۳,۲۲۸)+، مدت غیبت والدین از خانواده (-۲,۷۸۴)-، همبستگی بین همسایگان برای رفع مشکل محله (۲,۲۵۰)+

جدول ۵. آماره‌های متغیرهای وارده بر مدل رگرسیونی

Sig	T	ضریب غیراستاندارد		مدل	
		ضریب استاندارد β	خطای B		
۰/۰۰۰ ۰/۰۰۰	۵/۲۷۸ ۸/۱۵۴	۰/۶۲۱	۰/۲۸۵ ۰/۰۷۴	۱/۵۰۸ ۰/۶۰۷	۱ چه اندازه به همسایگان خود اطمینان دارید؟
۰/۸۷۶ ۰/۰۰۰ ۰/۰۰۰	۰/۱۵۷ ۷/۵۷۷ ۲/۶۱۴	۰/۵۷۶ ۰/۱۹۹	۰/۶۰۷ ۰/۰۷۴ ۰/۳۰۹	۰/۰۹۵ ۰/۵۸۵ ۰/۸۰۹	۲ چه اندازه به همسایگان خود اطمینان دارید؟ آیا تاکنون پلیس به منزل شما مراجعه کرده است؟
۰/۵۷۵ ۰/۰۰۰ ۰/۰۰۷ ۰/۰۱۶	۰/۵۶۳ ۷/۶۷۲ ۲/۷۶۲ -۲/۴۵۱	۰/۵۷۰ ۰/۲۰۵ -۰/۱۷۸	۰/۶۰۱ ۰/۰۷۳ ۰/۳۰۲ ۰/۰۸۹	۰/۳۳۸ ۰/۵۵۸ ۰/۸۳۵ -۰/۲۱۷	۳ چه اندازه به همسایگان خود اطمینان دارید؟ آیا تاکنون پلیس به منزل شما مراجعه کرده است؟ مدت غیبت پدر و مادر از خانواده
۰/۳۱۸ ۰/۰۰۰ ۰/۰۰۳ ۰/۰۰۷ ۰/۰۳۷	۱/۰۰۴ ۷/۵۰۴ ۳/۰۳۷ -۲/۷۶۷ -۲/۱۱۰	۰/۵۵۳ ۰/۲۲۴ -۰/۱۹۹ -۰/۱۵۳	۰/۶۰۵ ۰/۰۷۲ ۰/۳۰۰ ۰/۰۸۸ ۰/۰۷۵	۰/۵۰۸ ۰/۵۴۰ ۰/۹۱۰ -۰/۲۴۴ -۰/۱۵۸	۴ چه اندازه به همسایگان خود اطمینان دارید؟ آیا تاکنون پلیس به منزل شما مراجعه کرده است؟ مدت غیبت پدر و مادر از خانواده، در محله شما چقدر همبستگی برای رفع مشکل وجود دارد؟
۰/۵۱۲ ۰/۰۰۰ ۰/۰۰۲ ۰/۰۰۶ ۰/۲۷۰ ۰/۴۸۰	-۰/۶۵۹ ۷/۴۴۲ ۳/۲۲۸ -۲/۷۸۴ -۲/۲۵۰ ۲/۰۰۰	۰/۵۴۰ ۰/۲۳۵ -۰/۱۹۸ -۰/۱۶۲ ۰/۱۴۱	۰/۸۳۰ ۰/۰۷۱ ۰/۲۹۶ ۰/۰۸۷ ۰/۰۷۴ ۰/۲۵۸	-۰/۵۴۷ ۰/۵۳۰ ۰/۹۵۶ -۰/۲۴۲ -۰/۱۶۲ ۰/۵۷۵	۵ چه اندازه به همسایگان خود اطمینان دارید؟ آیا تاکنون پلیس به منزل شما مراجعه کرده است؟ مدت غیبت پدر و مادر خانواده از خانواده، در محله شما چقدر همبستگی برای رفع مشکل وجود دارد؟ آیا شما ازدواج مجدد داشته‌اید؟

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جرم در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد تنها عامل بیکاری، کیفیت پایین مسکن و درآمد پایین پدر و فرزند منجر به ایجاد جرم شده است و بین سایر عوامل و ارتکاب جرم رابطه معناداری وجود نداشته است.

تحلیل ساختار کالبدی محلات سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر یزد نشان می‌دهد که سطح پایین درآمدی در بین خانواده‌های مهاجر منجر به مکان‌گزینی آنها در فراسوی محدوده‌های قانونی شهر می‌شود، چرا که هزینه‌های مسکن در داخل محدوده قانونی شهر و اغلب در اکثر محلات واقع در این محدوده زیاد است. علاوه بر این، سطح پایین درآمدی منجر به سکونت در مسکن بی کیفیت و اغلب به شکل‌های حلبی آبادی نیز می‌شود که در محله حسن آباد یزد؛ بخش زیادی از این نوع سکونت‌ها را می‌توان دید. این نتایج با نتایج مطالعات کمانداری و دیگران (۱۳۹۳) و پینو و هارمیزیل (۲۰۱۶) همسو و هم‌جهت است، چرا که آنان معتقد بودند شرایط اقتصادی نقش بسیار مهمی در مکان‌گزینی افراد در محدوده‌های شهری دارد. همچنین، یافته‌های تحقیق نشان داد که اطمینان به

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد نشان داد که عوامل متعدد روانی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در افزایش آسیب‌های اجتماعی در این محلات نقش داشته‌اند و شدت این عوامل با توجه به موقعیت‌های مکانی و زمانی متفاوت بوده است. با توجه به ماهیت و روش مطالعه و جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش و بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته بر مبنای اسناد، مدارک، مشاهده، ادراک و تحلیل عقلی مشخص شد بین مهاجرت، تعداد اتاق‌های قابل سکونت در منزل، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، میزان ارتباطات و رعایت هنجارها و میزان ارتکاب به آسیب‌های اجتماعی در محلات حاشیه‌نشین شهر یزد رابطه معناداری وجود ندارد. این در حالیست که نتایج نشان می‌دهد: بین بیکاری، کیفیت مسکن، درآمد پدران، درآمد فرزند و میزان ارتکاب به آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد رابطه معناداری وجود دارد. به عبارتی؛ یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که ۱۰ عامل مورد بررسی در ارتکاب

بخش دولتی و خصوصی، همکاری مجموعه مدیریت شهری در افزایش ساخت‌وسازهای قانونی و واگذاری تسهیلاتی برای نوسازی و بازسازی بافت قدیمی و همکاری افراد خیر و توانا است.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی، بریمانی، فرامرز و نصیری، یوسف (۱۳۸۳). حاشیه‌نشینی؛ ناهنجاری‌های شهری و راهکارهای تعدیل آن: موردشناسی؛ کریم‌آباد زاهدان. *جغرافیا و توسعه*، ۳(۲)، ۱۲۱-۱۴۶.

احمدی، حبیب و ایمان، محمدتقی. (۱۳۸۴). فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز در سال ۱۳۸۳. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۱۹(۱۸)، ۹۹-۱۱۸.

بنی‌اسدی، عبدالحمید (۱۳۹۵). بررسی رابطه حاشیه‌نشینی و بزهکاری. *مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه*، ۹(۲)، ۹۵-۱۰۲.

بنی‌اسدی، عبدالحمید (۱۳۹۵). حاشیه‌نشینی و بزهکاری. *مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه*، ۱۰(۲)، ۹۹-۱۰۲. پیران، پرویز (۱۳۸۸). تحلیل جامعه‌شناختی مسکن شهری در ایران؛ اسکان غیررسمی. دانشگاه پیام نور.

تقوی‌گودرزی، سعید، بیرانوندزاده، مریم و فتحی‌بیرانوند، محمد (۱۳۹۱). اسکان غیر رسمی چالشی فراروی مدیریت شهری: نمونه موردی محله فلک الدین شهر خرم آباد. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۴(۴)، ۱۰۳-۱۲۲. محمدی، جمال و آقاجانی، حسین (۱۳۹۴). تحلیل توزیع فضایی محل اسکان مجرمین در شهر مشهد با تأکید بر محدوده‌های حاشیه‌نشین. *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۱۳۹۴، ۱۰(۱۰).

جمشیدی، علی‌رضا، جمینی، داود، جمشیدی، معصومه و چراغی، رامین (۱۳۹۲). اسکان غیر رسمی، اولویت‌بندی چالش‌های محله جعفرآباد شهر کرمانشاه. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۸۶(۴۵)، ۲۲۱-۲۴۲.

حاتمی‌نژاد، حسین (۱۳۸۲). اسکان غیررسمی در جهان. *ماهنامه شهرداری‌ها*، ۵(۵۰)، ۱۹-۲۷.

حاتمی‌نژاد، حسین، موسوی، محمدحسین، حاجیان‌حسین‌آبادی، محمد، زرافشان، محمدرضا و یوسفی، وحید (۱۳۹۲). بررسی علل شکل‌گیری اسکان غیررسمی (مطالعه موردی:

همسایگان، مهمترین عامل مؤثر بر امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهر یزد بوده است. این عامل به تنهایی ۳۸ درصد از تغییرات مرتبط با امنیت اجتماعی در منطقه را محاسبه و تبیین نموده است. به عبارتی دیگر، بر اساس نتایج تحلیل چند متغیره رگرسیون؛ از ۴۷ درصد تبیین شده از ۵ عامل (اطمینان به همسایگان در محله، مراجعه پلیس به منزل پاسخگویان، مدت غیبت والدین از خانواده، همستگی بین همسایگان برای رفع مشکل محله و ازدواج مجدد زوجین) در ارتباط با متغیر امنیت اجتماعی، عامل اطمینان به همسایگان به تنهایی با ۳۸ درصد مؤثرترین عامل بوده است. این نتایج با نتایج مطالعات رضایی و دیگران (۱۳۹۵) در بررسی و ارزیابی ابعاد اجتماعی حاشیه‌نشینی در کلان‌شهر شیراز و عبدی و دیگران (۱۳۹۶) در تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری و مسئله تعلق مکانی همسو بوده است.

بر اساس نتایج، پیشنهادات ذیل به منظور بهبود برخی نتایج آسیب‌زا سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر یزد ارائه می‌شود:

کنترل و تعدیل «رانش» و «کشش» مهاجران از مناطق فرودست به سوی فرادست

توانمندسازی اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی حاشیه‌نشینان توجه به تامین مسکن باکیفیت در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر یزد در برنامه‌ها و سیاست‌های کلان استانی و ملی

اجرای طرح تجمیع پلاک‌ها به منظور نوسازی واحدهای مسکونی در قالب مجتمع‌های زیستی که امکان زیباسازی محیط‌های محله‌ای نیز فراهم می‌شود.

آموزش فنون و مهارت‌های فنی برای ایجاد مشاغل مناسب و دائمی در مناطق روستایی و کم‌برخوردار استان به منظور جلوگیری از مهاجر به شهر یزد؛

آسان‌سازی دسترسی به منابع اعتباری به ویژه برای شاغلین در بخش غیررسمی؛

جلب مشارکت بخش‌های خصوصی و دولتی در ساخت مسکن ارزان‌قیمت و اعطای وام‌های مربوط به آن به همراه برقراری بیمه آن‌ها؛

فعالسازی تعاونی‌های مسکن در ساخت مسکن ارزان‌قیمت؛ راه اندازی مراکزی به منظور آموزش حرفه‌ای و کاریابی، ارتقا بهداشت، سلامت و تنظیم خانواده

در پایان باید گفت عملیاتی کردن و اجرایی کردن این پیشنهادات در گرو کارآمدتر کردن سیاست‌ها و برنامه‌های بخش مسکن، تسهیل شرایط احداث مسکن اجتماعی با کمک

- محلّه کوی زینبیه شهر پاکدشت). *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۷(۲۵)، ۷۳-۸۶.
- حاج یوسفی، علی (۱۳۸۱). حاشیه‌نشینی شهری و فرایند تحول آن (قبل از انقلاب اسلامی). هفت شهر، ۳(۴۲)، ۱۲-۲۴.
- حسین‌زاده دلیر، کریم (۱۳۷۰). حاشیه‌نشینی: در جستجوی معنی و مفهوم. *اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، ۴۵-۴۶(۵)، ۶۴-۶۸.
- حسینی‌پور، محمد و پاک‌گوهر، علیرضا. (۱۳۸۸). پدیده کوچه‌نشینی و تأثیر آن بر نظم و امنیت اجتماعی مطالعه موردی: پدیده کوچه‌نشینی زنان شهر یزد. *پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی*، ۶(۲)، ۱۱۳-۱۲۸.
- رضایی، میثم، بلاغی، رسول، شمس‌الدینی، علی، شاعر، فاطمه و ماندنی، سعدی (۱۳۹۵). ارزیابی و تحلیلی ابعاد اجتماعی حاشیه‌نشینی در کلان‌شهرها (مطالعه موردی: محلات حاشیه‌نشین شهر شیراز). *جغرافیای سرزمین*، ۱۳(۵۲)، ۵۷-۷۵.
- شریعت‌منش، محمد رضا (۱۳۹۵). بررسی تأثیر حاشیه‌نشینی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان شهر جهرم در سال ۱۳۹۴. *دوفصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی*، ۱(۲)، ۴۲-۶۱.
- شکویی، حسین (۱۳۶۵). *جغرافیای اجتماعی شهرها*. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- شکویی، حسین (۱۳۹۲). *جغرافیای اجتماعی شهرها، اکولوژی اجتماعی شهر*. تهران: انتشارات دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی.
- شیخی، محمد (۱۳۹۲). *سکونتگاه‌های خودرو؛ گذار از حاشیه‌نشینی به الگوی از سکونتگاه پیرامون کلان‌شهرهای ایران*. در همایش حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی. همایش حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
- صرافی، مظفر (۱۳۸۳). مسئله‌ای به نام اسکان غیررسمی راه‌حلی به نام توانمندسازی. *ماهنامه شهرداری‌ها*، ۶(۶۶)، ۳۳-۳۵.
- صفرآبادی، اعظم، مؤیدفر، سعیده، وارثی، حمیدرضا و بلاغی، رسول (۱۳۹۵). رویکردهای توانمندسازی مناطق حاشیه‌ای شهری مورد شناسی: سکونتگاه غیر رسمی حسن‌آباد یزد. *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، (۱۹).
- صنعت‌خواه، علیرضا و ترکی‌زاده، علی (۱۳۹۷). بررسی احساس امنیت در مناطق حاشیه‌نشین و عوامل مؤثر بر آن، با تأکید بر مناطق حاشیه‌نشین شهر بندرعباس در سال ۱۳۹۶. *مطالعات آینده‌پژوهی و سیاستگذاری*، ۱۱(۴)، ۵۴-۷۰.
- عبدی، حمیدمستجابی و تاج‌الدین کرمی، عطالله. (۱۳۹۶). تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری و مسئله تعلق مکانی. *انتظام اجتماعی*، (۴)، ۱۶۷-۲۰۰.
- قادری، رضا، امیدوارفر، سجاد، صمدی، رضا و بدلی، سجاد (۱۳۹۷). تحلیل تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی در فرایند شکل‌گیری مناطق حاشیه‌نشین و راهکارهای رویارویی با این پدیده با تأکید بر توانمندسازی. *پژوهش در هنر و علوم انسانی*، ۹(۳)، ۱۳-۲۲.
- کاتو، مایومی (۱۳۸۱). ارتقای شهری و مشارکت اجتماعی. (فصلنامه عمران و بهسازی شهری، مترجم). هفت شهر، ۳(۸)، ۱۰۹-۱۱۸.
- کارگر، بهمن و سرور، رحیم (۱۳۹۰). شهر، حاشیه و امنیت. تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- کمانداری، محسن، رضایی، رضا، نعمت‌شاه کرمی، محمد و خوشاب، علی (۱۳۹۳). بررسی نقش و تأثیر مهاجرت بر حاشیه‌نشینی و امنیت در شهرها مطالعه موردی: شهر کرمان. *فصلنامه علمی دانش انتظامی خراسان رضوی*، ۶(۲۶)، ۹۵-۱۱۰.
- محمدی، اصغر، نورمحمدی، عبدالرضا و گراوندی، فرشید (۱۳۹۵). بررسی تأثیر حاشیه‌نشینی بر امنیت اجتماعی مطالعه موردی شهر کرمانشاه. اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی. دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان لرستان - موسسه عدالت گستر بارکه افلاک.
- محمدی، اصغر و زارع، مریم (۱۳۹۵). بررسی امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهری. *تحقیقات جدید در علوم انسانی*، ۳(۳)، ۱۳۹-۱۶۱.
- مقدس‌جعفری، محمدحسن، ارجمندسیاهپوش، اسحق و محمدی‌مهر، معصومه (۱۳۹۰). بررسی علل بزهکاری در میان جوانان مناطق حاشیه‌نشین شهر اندیمشک در ده سال اخیر (۱۳۹۰-۱۳۸۰). *توسعه اجتماعی*، ۲۱(۶)، ۲۹-۵۲.
- موسوی، یعقوب و پاک‌خصال، اعظم (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی رفتار شهرگرایی زنان شهر تهران. *زن در توسعه و سیاست*، ۳۶(۱۰)، ۶۱-۸۲.
- نادری، توج (۱۳۸۲). طرح‌های توانمندسازی: آزمون و خطا. *ماهنامه شهرداری‌ها*، ۵(۵۱)، ۹۴-۹۸.
- هدایت، محمود (۱۳۸۰). ویژگی‌های ساختار فضای کالبدی و

بافت‌های مسکونی شهر اصفهان. تحقیقات جغرافیایی،

۱۱۶ (۱ پیاپی ۶۰)، ۱۱۲-۱۲۴.

- Clifford, Shaw; & Henry, Mckay. (2017). The social disorganization theory. Center for Spatially Integrated Social Scienc.
- Eldering, Lotty; & Knorth, Erik J. (1998). Marginalization of immigrant youth and risk factors in their everyday lives. *The European experience*, 27, 153-169. Presented at the Child and Youth Care Forum, Springer.
- Lewis, Oscar. (1998). The Culture of poverty. *Society*, 35(2), 7-9.
- Naceur, Farida. (2013). Impact of urban upgrading on perceptions of safety in informal settlements: Case study of Bouakal, Batna. *Frontiers of Architectural Research*, 2(4), 400-408.
- Pino, Andrea; & Hormazábal, Nina. (2016). Informal settlements: Reinterpreting rural imaginary in urban areas: The case of Valparaiso's ravines. *Habitat International*, 53, 534-545.